

Opinnäytetyö (AMK)

Esittävä taide | Musiikki

Musiikkipedagogi

2018

Noora Haapanen

A) OPINNÄYTEKONSERTTI SIGYN-SALISSA 5.5.2018

B) OPPIA IKÄ KAIKKI

– Ajatuksia aikuisikäisten vasta-alkajien
pianonsoiton opetuksesta

Noora Haapanen

OPPIA IKÄ KAIKKI

- Ajatuksia aikuisikäisten vasta-alkajien pianonsoiton opetuksesta

Opinnäytetyöni koostuu taiteellisesta ja kirjallisesta osiosta, joilla molemmilla on yhtä suuri painoarvo. Taiteellinen osio on Sigyn-salissa 5.5.2018 järjestetty soolopianoresitaali.

Kirjallisessa osiossa käsitellään aikuisen piano-oppilaan opettamisen erityispiirteitä. Näistä keskeisiä ovat motivaatiotekijät, elämäntilanne ja psykologiset oppimisprosessiin liittyvät seikat. Opinnäytetyössä tarkastellaan myös aikuisopetuksen työtapoja ja kartoitetaan olemassa olevaa aikuisille suunnattua alkeistason ohjelmistoa.

ASIASANAT:

musiikkipedagogiikka, pianopedagogiikka, aikuisopetus, alkeisohjelmisto

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Performing Arts | Music

2018 | 30

Noora Haapanen

LIVE AND LEARN

- Thoughts of teaching an adult beginner pianist

This thesis consists of two parts, the artistic and the written part, which both have the same value. The thesis concert was a solo piano recital held in Sigyn-hall on the 5th of May 2018.

In the written part of the thesis, the specific features of teaching an adult beginner pianist are investigated. Crucial points to evaluate are motivation, life situation and psychological factors related to the learning process. In this thesis the working methods of teaching adults are also explored and the existing beginner repertoire suitable for adults is examined.

KEYWORDS:

music pedagogy, piano pedagogy, adult pedagogy, beginners repertoire

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 AIKUINEN OPPIJANA	8
2.1 Motivaatio	8
2.2 Aikuisen arki ja aikataulut, tavoitteet vs. resurssit	9
2.3 Itseohjautuvuus	10
2.4 Aiemmat oppimiskokemukset	11
2.5 Epävarmuus heittäytymisen esteenä	12
3 OPETUSTARJONTA	14
3.1 Musiikkiopistot ja konservatoriot	14
3.2 Vapaa sivistystyö: kansalaisopistot	14
3.3 Yksityisopetus	15
3.4 Itsenäinen opiskelu	15
3.5 Musiikin perusteiden opetus	16
4 PIANOTUNNILLA	17
4.1 Fysiikka	17
4.1.1 Motoriikka ja koordinaatio	18
4.1.2 Käden koko	18
4.2 Dialogi	19
5 OHJELMISTO	21
5.1 Tilanteiden varianssi	21
5.2 Pianokoulut	22
5.2.1 Anna soida	22
5.2.2 Kiehtovat koskettimet	23
5.2.3 Returning to the Piano: A Refresher Book for Adults	23
5.3 Muu ohjelmisto	24
5.4 Vapaan säestyksen oppimateriaali	24
6 LOPUKSI	26
LÄHTEET	28

LIITTEET

Liite 1. Opinnäytetekonsertin käsiohjelma

Liite 2. Nuottiesimerkki: Jesu, Joy of Man's Desiring

1 JOHDANTO

Musiikkioppilaitosten opiskelijoista valtaosa on lapsia ja nuoria. Pianonsoiton aloitusiäksi suositellaan noin koulunaloitusikää, ja musiikkiopistoissa harvahampaiset ekaluokkalaiset nuottikasseineen ja läksyvihkoineen ovatkin tuttu näky. Mutta entä jos pianoluokkaan asteleekin viisissäkymmenissä oleva herra parhaat päivänsä nähneen *Aaronin* (Michael Aaronin pianokoulu, Matti Rautio toim.) riekaleet kourassaan, koko päivän pianotuntia odottanut hopeahapsinen eläkeläismummo tai hektisen työpäivän jälkeen tunnille sännännyt keski-ikäinen perheenisä?

Kaikilla on sama tavoite: oppia soittamaan pianoa. Ekaluokkalaisen kanssa lähdetään leikin kautta tutustumaan soittimeen ja soittotapoihin. Valittavana on kymmeniä pianokouluja ja lukematon määrä lapsille suunnattua ohjelmistoa. Vaikka lapset ovat yksilöitä siinä missä aikuisetkin, lapsia yhdistäviä seikkoja on useita. Koulumaailmassa elävinä lapsilla on koulumaiset rutiinit ja työtavat päivittäisessä käytössään sekä vanhemmat oppimistaan tukemassa. Oppimiseen on myös kehityspsykologian kannalta oivat edellytykset: kouluikäinen lapsi on motorisilta ja henkisiltä kyvyiltään kuin luotu oppimaan. Aikuisen kanssa tilanne on toinen.

Aikuisilla oppimistilanteeseen vaikuttavien seikkojen kirjo on valtava. Tavoitteet, motivaatio, aikaisemmat kokemukset, lähtötaso, ikä ja elämäntilanne vaihtelevat yksilöllisesti. Aikuisille suunnattuja pianokouluja on saatavilla vain muutamia. Pedagogina jouuu haastamaan itsensä löytääkseen aikuisopiskelijalle sopivaa oppimateriaalia ja kullekin aikuisoppilaalle sopivat etenemistavat.

Opinnäytetyössäni tarkastelen aikuista pianonsoiton opiskelijana. Tutkin pianonsoiton opetuksen metodiikkaa, julkaistua oppimateriaalia ja ohjelmistoa aikuisopetuksen näkökulmasta. Tarkastelen pianopedagogiikkaa aikuisoppilaan opettamisen kannalta sekä ohjelmistollisesta näkökulmasta. Lähdeaineistona käytän julkaistuja pianonsoiton oppimateriaaleja, pedagogista kirjallisuutta sekä omia kokemuksiani ja havaintojani.

Opinnäytetyössäni tarkoitan aikuisoppilaalla oppilasta, joka hakeutuu pianotunneille aikuisiällä joko piano-opinnot aloittaakseen tai lapsena aloitettuja, kesken jääneitä opintoja jatkaakseen. Haluan selvittää, miten aikuisoppilas eroaa lapsioppilaasta ja mistä nämä erot johtuvat. Millaisia aikuisoppilastyppejä on? Mitä on opettajana otettava huomioon, kun pianotuolilla lapsen sijaan istuu aikuinen? Mitä vaihtoehtoja nykyinen opetustarjonta

aikuiselle pianonsoittajalle tarjoaa? Millä pedagogisilla ja ohjelmistollisilla valinnoilla aikuisoppilaan kyvyt saadaan parhaiten esiin niin, että pianonsoiton opiskelu on kehittävää ja nautinnollista?

Opinnäytetyöni keskeisin tavoite on oman opettajuuteni kehittäminen. Vaikka piano pedagogiikan opintoni ovat loppusuoralla, olen pianonsoiton opettajana vielä alkutaipaleellani. Koska suurin osa pianopedagogien kohtaamista oppilaista on lapsia, koulutus keskittyy pääasiassa lasten opettamiseen eikä aikuisten opettamisesta juuri puhuta. Vasta alkaneen opettajanurani aikana olen kuitenkin saanut opetettavakseni useita eritasoisia aikuisoppilaita, joiden opettamisessa olen kohdannut lasten opettamisesta poikkeavia haasteita. Tavoitteenani on lisätä tietämystäni aikuisten piano-oppilaiden oppimisen erityispiirteistä ja aikuisten pianonsoittajien opettamisesta. Lisäksi tavoitteenani on kartoittaa aikuisopetukseen soveltuvaa oppimateriaalia sekä aikuisopetuksen työtapoja. Opinnäytetyöstäni voivat kenties hyötyä muutkin pianopedagogit ja pianopedagogiopiskelijat, joille aikuisopetus on tuntemattomampi työkenttä.

2 AIKUINEN OPPIJANA

Oppiminen on keskeinen osa lapsuutta ja nuoruutta. Aikuisikään ehtinyt terve ihminen on elänyt lapsuutensa ja nuoruutensa oppien: kaikki ihmisen psyko-fyysis-sosiaaliseen kasvuun liittyvät perustaidot puhumisesta kävelemiseen ja toisten huomioimiseen kytkeytyvät tiukasti oppimiseen. Oppimista määrittää myös lakiin perustuva oppivelvollisuus (Opetushallitus 2017). Siksi uusien taitojen opettelu myös koulumaailman ulkopuolella on kouluikäiselle luonnollista.

Myös aikuinen ihminen on edelleen kykenevä oppimaan. Oppimisen mahdollistavat yleiset tekijät eivät merkittävästi muutu iän myötä: tehokas oppiminen on mahdollista myös aikuis- ja vanhuusiässä. (Rauste-von Wright, von Wright & Soini 2003, 80-81.) Aikuisten oppiminen ja näin ollen myös aikuisten opettaminen on kuitenkin huomattavan erilaista lasten opettamiseen verrattuna. Pedagogina on tärkeää tiedostaa aikuisten opettamisen erityispiirteet. Näistä keskeisiä ovat motivaatiotekijät, elämäntilanne ja psykologiset oppimisprosessiin liittyvät seikat. Tässä luvussa tarkastelen näitä piirteitä pianopedagogiikan kannalta.

2.1 Motivaatio

Pianotunnille tuleva aikuisoppilas tulee tunnille omasta tahdostaan. Harvaa aikuisoppilasta äiti tai isä patistaa tunnille ja harjoittelemaan. Opiskelu on täysin vapaaehtoista ja motivaatio tunneille tulemiseen lähtee aikuisesta itsestään, mikä on hyvä lähtökohta. Toisaalta myös vastuu harjoittelusta ja oppimisen etenemisestä on lapseen verrattuna selvemmin oppijalla itsellään.

Pianotuntien aloittamiselle on aina jokin syy. Yksi haluaa jatkaa lapsena aloitettua harrastusta, toinen hyödyntää piano-opintoja työssään ja kolmas aloittaa kokonaan uuden harrastuksen. Yhä useammin uuteen harrastukseen sitoutuva aikuinen näkee harrastuksella ajanvietteen lisäksi myös itsensä kehittämiseen liittyviä tavoitteita (Laes 2013, 311). Toisaalta aikuisten oppimiseen liittyvät tavoitteet ovat yleensä spesifimpiä ja vaihtelevampia kuin nuorten. Aikuisten motivaatio suuntautuu myös herkemmin välittömästi hyödyllisiksi koettuihin, senhetkiseen elämänkulkuun liittyviin seikkoihin. (Rauste-von Wright ym. 2003, 78.)

Jollekin pianotutkinnon suorittaminen on se juttu. Kurssisuoritus on voinut syystä tai toisesta jäädä lapsena tekemättä tai ”virallinen paperi” koetaan konkreettisena onnistumisen rajapyykkinä. Myös omaksi ilokseen soittaminen on mahdollinen syy opiskella pianonsoittoa. Tällöin tavoitetta voidaan selkeyttää esimerkiksi selvittämällä, onko oppilaalla mieliteos, jonka hän haluaisi oppia soittamaan. Joskus aikuisoppilaan tunneille syssännyt syy voikin olla tietty kappale, jonka soittamisesta oppilas on koko ikänsä haaveillut.

Musiikin valikoituminen harrastuksen kohteeksi lähtee aikuisella yleensä omasta kiinnostuksesta, mutta myös musiikin terveyshyödyt voidaan kokea soittoharrastuksen aloittamisen motiivina. On runsaasti tutkimustietoa siitä, miten musiikki aktivoi ihmistä kokonaisuutena ja vaikuttaa ennaltaehkäisevästi ja hoitavasti moniin sairauksiin (Bojner & Horwitz 2007, 50-52). Motivaation lähde on tärkeää selvittää heti opetustaipaleen alussa. Näin opettaja ja oppilas voivat yhdessä luoda pianotunneille tavoitteet.

2.2 Aikuisen arki ja aikataulut, tavoitteet vs. resurssit

Eräs ystäväni päätti, että hänen ”viidenkymppin villityksensä” on aloittaa uuden instrumentin soitto ja pyysi lahjakseen soitinta ja soitotunteja. Pianotunteja aloittaessa on aikuisoppilaan kanssa hyvä keskustella myös siitä, mikä ajoi aloittamaan soitotunnit juuri nyt. Oppilas ehkä haluaa omaa aikaa hektisen arjen keskellä, aikaa on enemmän käytettävissä kuin ennen tai hetki tuntuu muuten vain sopivalta.

Lapseen verrattuna aikuisella on usein enemmän päivittäistä huomiota vaativia velvoitteita hoidettavanaan. On tärkeää selvittää, kuinka paljon oppilas haluaa ja kykenee panostamaan soittoharrastukseensa. Hektistä työ- ja perhearkea elävän keski-ikäisen oppilaan ajan ja jaksamisen rajoissa voi olla niukasti liikkumavaraa, kun taas eläkeikään ehtineellä voi olla runsaastikin aikaa harrastukselleen. Kun opintojen suunnittelussa otetaan huomioon oppilaan käytettävissä olevat resurssit, vältetään ajan tai jaksamisen puutteesta johtuvat turhautumiset. Tilannetta on aika-ajoin myös hyvä päivittää.

Lausahdus ”Mä en oo ehtinyt tälläkään viikolla mitään, lapsi oli kipeenä ja työpalaverit venyi iltaan asti joka päivä...” on aikuisen versio koiran syömistä nuoteista tai viulukotelon unohtumisesta viikoksi luokkaan. Kun lapselle laaditaan harjoittelupäiväkirjoja ja mo-

tivoivia palkintoja, aikuisen kanssa voi avoimesti pohtia tavoitteiden ja resurssien suhdetta. Aina halu ja kyvyt eivät kohtaa, jolloin niitä täytyy sovittaa lähemmäs toisiaan: pienentää tavoitteita tai sovittaa arkeen enemmän harjoittelumahdollisuuksia.

Aikuinenkaan oppilas ei välttämättä aina ymmärrä, että suurin osa harrastuksesta tapahtuu itsenäisesti kotona – tunneilla käydään vain hakemassa eväät seuraavaa harjoittelujaksoa varten. Siksi on tärkeää huolehtia siitä, että oppilas tietää täsmälleen, mitä kotona tekee. Läksyvihon voi aivan hyvin ottaa käyttöön aikuisellakin, varsinkin jos arki on kiireistä. Näin voi kotona helposti tarkistaa, mihin nyt pitikään kiinnittää huomiota. Aikuiselle – kuten lapsellekin – on tärkeää antaa välitavoitteita. Kaksi riviä viikossa ja vartti päivässä voi olla jollekin maksimimäärä. Jos tarpeeksi pientä toteutettavissa olevaa tavoitetta ei tunnu löytyvän, voidaan tunnilla keskustella siitäkin, onko nyt sittenkään paras hetki harrastaa.

2.3 Itseohjautuvuus

Yksi tärkeimmistä aikuisoppilaan lapsioppilaasta erottavista seikoista on itseohjautuvuus. Itseohjautuvuus perustuu metakognitioon eli tietoisuuteen omasta ajattelusta, oppimisesta ja tietämisestä. Oppimisprosessin metakognitiiviseen säätelyyn kuuluu oppimistoiminnan suunnittelu, tavoitteiden määrittely, strategioiden valinta, oppimisprosessin valvominen ja oman suorituksen ja oppimisen arviointi. (Tynjälä 1999, 114-115.)

Itseohjautuvan oppimisen vastakohta on oppimisen ulkoinen säätely, jolloin oppija on riippuvainen opettajan ja oppimateriaalin antamista ohjeista ja neuvoista (Tynjälä 1999, 115). Lasten oppiminen on aikuisiin verrattuna huomattavasti enemmän ulkoisen säätelyn varassa. Koska aikuinen kykenee lasta laajempaan oman toimintansa suunnitteluun ja arviointiin, pianonsoiton opiskelun tavoitteet on hyvä sopia aikuisoppilaan kanssa yhdessä. Tällöin oppilas on aidosti osa oppimisprosessin suunnittelua.

Biggsin (1985) oppimismallin mukaan oppija ohjaa itse itseään enemmän sitä mukaa kun hän tiedostaa omat motiivinsa ja valitsemansa strategiat. Siksi on tärkeää tuntea opiskelijan lähtötilanne ja tarkastella myös siihen liittyviä henkilökohtaisia tekijöitä: yksilön yleistä elämänhallintaa, aiempia oppimiskokemuksia sekä jo muotoutuneita oppimista ohjaavia kykyjä ja taitoja. (Aitalaakso 1994, 14-15.)

Aikuisoppilasta opettavan pianopedagogin tulisi siis parhaaseen lopputulokseen päästäkseen huomioida kaikki nämä seikat. Tehtävä ei ole yksinkertainen, etenkin kun pianotuntien tyypillinen kesto on 45-60 minuuttia. Ei olekaan tarkoituksenmukaista, että opettaja juurta jaksain selvittää oppilaansa elämäntilanteen ja aiemmat oppimiskokemukset. Vaikka musiikki vaikuttaa ihmiseen kokonaisvaltaisesti (Bojner ym. 2007, 13), pianotuntien pääpaino on pianonsoitossa, ei elämäkertakirjoittamisessa tai terapoinnissa. Oppilaaseen tutustutaan opettamisen lomassa pikkuhiljaa ja soittoharrastukseen vaikuttavia ulkoisia tekijöitä voidaan käsitellä silloin kun siihen on pianonsoiton kannalta tarvetta.

2.4 Aiemmat oppimiskokemukset

Siinä missä lapset elävät opetuksen keskellä koulumaailmassa ja vasta luovat itselleen sopivia oppimismalleja, aikuisoppilaan oppimiseen vaikuttavat kaikki aiemmat oppimiskokemukset. Aiemmista oppimiskokemuksista voi olla sekä hyötyä että haittaa. Jollekin oppilaalle lapsena opitut taidot palautuvat nopeastikin mieleen ja alkuvaiheen eteneminen on nopeaa.

Aina lapsena aloitettu soittoharrastus ei kuitenkaan ole palvellut tarkoitustaan. Eräs *Michael Aaronin Pianokoulua* (Matti Rautio toim.) soittanut oppilas kertoi soittaneensa pianokoulua siihen asti, kun sorminumeroita riitti. Kyseisen, alkukielellään 1945 julkaisun pianokoulun alkeissa edetään numeroimalla sormet ja merkitsemällä sorminumerot jokaisen nuotin kohdalle, jolloin nuotinlukutaitoa ei alkuvaiheessa tarvita lainkaan. Pianopedagogiikka on kehittynyt *Aaronin* ajoista valtavasti. Siksi monelle pianotunnit uudelleen aloittavalle tulee yllätyksenä soittotuntien monimuotoisuus. Aina ei tarvitsekaan edetä saman kaavan mukaan ensin asteikot, sitten kappaleet soittaen. Tunnit voivat sisältää harjoitteita myös esimerkiksi vapaaseen säestykseen, improvisointiin ja säveltämiseen liittyen.

Myös muualta kuin pianotunneilta saadut oppimiskokemukset vaikuttavat aikuiseen piano-oppilaaseen. Aikuisoppilaalla voi olla valmiita oppimisstrategioita, joita hän mielellään käyttää myös pianotunnille tullessaan. Tällainen voi olla esimerkiksi mielikuvien käyttöön perustuva mentaalinen harjoittelu. Tärkeää on tuntea ne oppimisen strategiat, joita oppilas käyttää uuden tiedon omaksumiseen. (Rauste-von Wright ym. 2003, 163,

173.) Mitä paremmin opettajana kykenee ymmärtämään oppilaansa oppimista, sitä suuremmin asiat saa opetettua oppilaalle. Joskus ymmärryksen syntyminen vaatii runsaastikin aikaa ja kokeilemista.

Eräälle aikuisoppilaalleni kappaleiden nuotinlukuvaihe tuntui jatkuvasti turhauttavan hitaalta ja hankalalta. Musiikillista tietämystä ja kokemusta hänellä kuitenkin oli runsaasti ja kappaleet opittuaan hän soitti ne sujuvasti ja hyvin musikaalisesti. Hioimme nuotinlukutaitoa prima vista -harjoitteiden avulla, joista oppilas piti ja joiden hän koki kehittävän nuotinlukutaitoaan. Prima vista -harjoitteet sujuivat hyvin, mutta kun hän alkoi lukea uutta ohjelmistokappaletta, nuotinluku loppui kuin seinään. Eräällä tunnilla päätin kokeilla seuraavaa: annoin tavalliseen tapaan prima vista -nuotit oppilaalle, mutta tällä kertaa kyseessä olikin seuraava ohjelmistoon tuleva kappale. Oppilas luki kappaleen nuotit liki täsmälleen oikein alusta loppuun, vaikka kyseessä oli tavallista prima vista -tasoa huomattavasti vaikeampi teos. Totesimme yhdessä, että oppilas ylikyllä aina uutta, ”oikeaa” kappaletta aloittaessaan, jolloin nuotinluku ei enää onnistunutkaan. Tämän esimerkin jälkeen hän alkoi uskoa omiin nuotinlukutaitoihinsa ja ongelma pikkuhiljaa hälveni.

2.5 Epävarmuus heittäytymisen esteenä

Joskus se, ettei täsmälleen tiedä, miten jokin asia tehdään, saattaa häiritä aikuista oppijaa. Metakognitiivisiin prosesseihin kykenevänä aikuinen on usein tietoinen omasta osaamattomuudestaan ja epävarmuudestaan. Huomasin tämän myös itsessäni aloittaessani aikuisiällä lauluharrastuksen aivan alkeista. Kun olin epävarma siitä, miten jokin tekninen seikka kuuluisi toteuttaa, sorruin helposti kyselemään loputtomasti tarkentavia kysymyksiä sen sijaan, että olisin ennakkoluulottomasti kokeillut ja oppinut sen kautta. Mielestäni uuden harrastuksen aloittaminen ja uusien asioiden kokeilu ylipäätään olisi kaikille pedagogeille terveellistä. Tällöin tulee itse kokeneeksi ja muistaneeksi, miltä uuden asian opettelu tuntuukaan. Kun nämä tuntemukset ovat tuoreessa muistissa, osaa paremmin asettua epävarmuudesta kärsivän oppilaan asemaan ja auttaa häntä lempeästi eteenpäin.

Ensimmäisille pianotunneille tuleva lapsi usein odottaa innolla itse soittamista ja haluaa saada soitettavakseen ”oikeita kappaleita” mahdollisimman pian. Aikuisella voi sen sijaan olla tarve hankkia kaikki saatavilla oleva tieto ennen toimeen ryhtymistä. Tämä helposti johtaa puhetulvaan, jolloin tunneilla on vaikea päästä itse asiaan. Vaikka dialogin

osapuolina on kaksi sinänsä tasaveroista aikuista, opettajan tehtävä on pitää tilanne hallussaan ja ohjata sitä oikeaan suuntaan.

Oppimisen taidot voivat ruostua harjaantumisen puutteessa ja uutta oppimaan ryhtyminen voi tuntua aikuisesta ahdistavaltakin. Lisäksi omaan oppimiseen liittyvät uskomukset ja pelot käyvät helposti itseään toteuttaviksi. (Rauste-von Wright 2003, 79.) Epävarmuuden tunteet helpottuvat, kun tunneilla on turvallinen ja kokeilemiseen kannustava ilmapiiri eikä virheisiin takerruta liiaksi. Lisäksi on tärkeää, ettei opettaja mukaudu oppilaan tunteisiin, vaan pitää ne erillään omistaan. Määrätietoinen ja vakuuttava opettaja luo turvallisuuden tunnetta ja varmuuden siitä, että opettaja todella tietää, mitä tekee. Oppilas luottaa uskottavaksi kokemaansa opettajaan, eikä kyseenalaistamiselle tällöin ole niin suurta tarvetta.

3 OPETUSTARJONTA

Pianonsoiton opintoihin hakeutuvalla aikuisella on muutamia eri vaihtoehtoja opintojensa toteuttamiseen. Musiikkiopistot, konservatoriot ja vapaan sivistystyön piiriin kuuluvat opistot tarjoavat valtion tukemaa pianonsoiton opetusta ympäri Suomen. Lisäksi mahdollista on opiskella yksityisen pianonsoiton opettajan johdolla tai itsenäisesti ilman opettajaa.

3.1 Musiikkiopistot ja konservatoriot

Suomen musiikkioppilaitosten toimintaa ohjaa opetushallituksen määrittämä taiteen perusopetuksen opetussuunnitelma. Uusimman opetussuunnitelman (2017) mukaan aikuisten opetuksessa noudatetaan musiikin yleisen oppimäärän tavoitteita ja keskeisiä sisältöjä kuitenkin huomioiden aikuisten harrastajien toisistaan poikkeavat musiikilliset valmiudet ja kiinnostuksen kohteet. Musiikin laajan oppimäärän eli musiikkiopistotason opintoihin johtavien opintojen opetussuunnitelmassa ei eritellä aikuisia omaksi ryhmäkseen. Tavoitteet ja sisällöt ovat aikuisopiskelijalle samat kuin muillekin. (Opetushallitus 2017.)

Käytännössä musiikkioppilaitosten aikuisopetus toteutetaan usein erillisillä aikuislinjoilla, joissa opiskellaan aikuisille sovelletun opetussuunnitelman mukaan. Opetus edellyttää silti tavoitteellisuutta ja opiskelulle saattaa olla enimmäisopiskelu-aika. Kaikkialla aikuislinjoja ei ole lainkaan, vaan opetusta saa ainoastaan avoimilla linjoilla, joissa vaatimusta tasolta toiselle etenemiseen ei yleensä ole. Tällöin myös musiikin perusteiden opettaminen jää usein opettajan vastuulle. Yksityisopetuksessa ja opetushallituksen ulkopuolella toimivissa musiikkikouluissa opiskelu on vapaampaa.

3.2 Vapaa sivistystyö: kansalaisopistot

Valtion tukeman vapaan sivistystyön tarkoitus on muun muassa tukea elinikäistä oppimista (Opetushallitus 2017). Pianopedagogiikan kannalta tämä toteutuu kansalais-, työväen ja aikuisopistojen opetustarjonnassa. Opistojen pianonsoitonopetus on usein edullisempaa kuin opetus musiikkiopistoissa ja konservatorioissa. Opetus on avointa kaikille

eikä tutkintotavoitteita ole, vaan opiskelu perustuu ihmisen omaan haluun oppia ja kehittyä. Osa kansalaisopistoista tarjoaa myös taiteen perusopetusta, mutta vaihtelut opetuksen laajuudessa ja oppiainetarjonnassa ovat suuria. (Kansalaisopistot.fi 2017.)

Kansalaisopisto voikin olla hyvä matalan kynnyksen vaihtoehto piano-opinnoista haaveilevalle aikuiselle. Opetuksen laatu ja annettavan opetuksen määrä kuitenkin vaihtelevat opistoittain. Oppitunnin kesto vaihtelee 15 ja 45 minuutin välillä ja joissain opistoissa tarjotaan ainoastaan ryhmäopetusta. Opetuskertoja on lukuvuoden aikana yleensä noin 25. Viidentoista minuutin mittainen pianotunti kerran viikossa on oman kokemukseni mukaan riittämätön oppilaan mielekkään etenemisen kannalta. Kiireettömän ja rauhallisen ilmapiirin luominen ja jo hetken päästä seuraavaan oppilaaseen keskittyminen on pedagogille valtava haaste. Näin on etenkin, jos musiikin perusteiden opetus täytyy kokonaisuudessaan sisällyttää soittotunteihin.

3.3 Yksityisopetus

Pianonsoiton opiskelua voi aikuisiällä harrastaa myös yksityisopetuksessa. Yksityisopetus on oppilaalle usein kallein vaihtoehto, mutta sen etuihin lukeutuvat joustavuus ja mahdollisuus huomioida opetettavan yksilölliset tarpeet ilman opetussuunnitelman tai oppilaitoksen tuomia velvoitteita. Opettaja voi ilman ulkopuolisia paineita tai vaatimuksia sopia tunnin keston, ajankohdan, tuntien syklin ja opetuksen sisällön yhdessä oppilaan kanssa. Tällöin opettajan vastuulle luonnollisesti jää myös musiikin perusteiden opetus kokonaisuudessaan. Ihannetilanteessa yksityisesti opettava opettaja pystyy tarjoamaan opetukseen soveltuvat tilat, instrumentit ja ammattitaidon samalla kun oppilas kykenee maksamaan opetuksesta asianmukaisen korvauksen.

3.4 Itsenäinen opiskelu

Pianonsoiton opiskeluun on tarjolla runsaasti itsenäiseen opiskeluun tehtyä materiaalia. Jos tavoitteena on omaksi ilokseen soittaminen eikä harjoitteluun ole jatkuvaan pianonsoiton opiskeluun tarvittavia resursseja, alkuun pääsee myös itsenäisesti opiskelemalla. Luvussa viisi mainittuja pianokouluja voi hyödyntää myös itseopiskelussa ja internet on opetusvideoiden loputon lähde. Olen kuitenkin sitä mieltä, että sujuvan ja musiikkia palvelevan pianonsoiton tekniikan oppimiseen tarvitaan etenkin opintojen alkuvaiheessa ammattitaitoisen opettajan antamaa lähiopetusta. Myös musiikin luku- ja kirjoitustaito

sekä tulkinnalliset taidot karttuvat nopeammin konkretian kautta. Käsittelen aihetta tarkemmin luvussa neljä.

3.5 Musiikin perusteiden opetus

Aikuisoppilaiden kohdalla kysymyksiä herättää myös musiikin perusteiden opettaminen. Joissain musiikkiopistoissa ja kansalaisopistoissa tarjotaan musiikin perusteiden kursseja aikuisille, mutta ne ovat harvinaisempia. Yleensä musiikin perusteiden opettaminen jääkin instrumenttiopettajan vastuulle. Lapsille suunnatuissa pianokouluissa musiikin perusteita koskevat asiat esitetään usein kappaleiden lomassa. Kuusivuotiaalle pikkupianistille kokonuotin käsite voi olla huomattavasti vaikeampi selitettävä kuin aikuiselle: aikuisen kanssa musiikin perusteita voikin opiskella yleensä nopeammassa tahdissa sitä mukaa, kun kappaleet niitä vaativat.

Pianotunnilla musiikin perusteita opetettaessa päästään toisaalta keskittymään kunkin oppilaan kannalta olennaisiin seikkoihin, mutta samalla soittamiseen käytettävissä oleva aika vähenee. Kun käytettävissä oleva aika tuntuu usein muutenkin riittämättömältä, voi tämä aiheuttaa turhautumisen tunteita etenkin alkeista aloittavassa aikuisessa, joka haluaisi keskittyä musisoimiseen. Musiikin perusteiden tunteminen on kuitenkin välttämätöntä soittamisen kannalta, eikä sitä voida kokonaan sivuuttaa.

Jälleen pedagogin luovuutta koetellaan. Miten opettaa kaikki tarpeellinen rajoitetussa ajassa, huolehtien käsillä olevasta persoonasta omana itsenään niin, että oppimistilanne on kiireetön ja kuunteleva ja keskiössä on edelleen oppimisen ilo ja musiikkiin heittäytymisen riemu? Nämä ovat musiikkipedagogiikan keskeisiä kysymyksiä, joihin jokainen pedagogi joutuu kokemuksen ja vertaistuen kautta etsimään vastauksia.

4 PIANOTUNNILLA

Tapahtuipa aikuisen oppilaan opetus musiikkiopistossa, kansalaisopistossa tai yksityisesti, pedagogin on pianotunnilla tarpeellista huomioida muutamia aikuisten opettamiseen liittyviä piirteitä. Musiikki ja pianonsoitto koskettavat ihmistä kokonaisuutena. Fyysisiä ominaisuuksia tarvitaan soittimen soittamiseen: istuma-asennon ylläpitämiseen, koskettimien ja pedaalien hallintaan. Psyykkisillä ominaisuuksilla säädellään oppimisprosessia ja musiikin tulkinnallista puolta. Sosiaalinen aspekti tulee mukaan tunneilla opettajan ja oppilaan välisessä vuorovaikutuksessa sekä esiintymistilanteessa esiintyjän ja yleisön välillä. Aikuinen eroaa lapsesta sekä fyysisiltä, psyykkisiltä että sosiaalisilta ominaisuuksiltaan. Tässä luvussa käsittelen tarkemmin näitä ihmisen ominaisuuksia aikuisten pianonsoiton opetuksen kannalta.

4.1 Fysiikka

Pianonsoitto ei fyysisiltä vaatimuksiltaan katso ikää samalla tavalla kuin esimerkiksi soittoergonomialtaan vaativa viulu tai fyysistä kuntoa edellyttävät puhallinsoittimet. Soittoasento ja käsien liikeradat ovat moniin muihin soittimiin verrattuna helppoja toteuttaa ergonomisesti, varsinkin kun ne tehdään tiedostaen oikein. Sointi ja sen värit ovat asia erikseen, mutta myös pianon äänentuottotapa on sinänsä yksinkertainen: sävelen soittamiseen ei vaadita kuin koskettimen painallus.

Aloittelevan pianistin harjoittelumäärät ovat ajallisesti yleensä suhteellisen pieniä, eikä soittaminen näin ollen ole fyysisesti kovin kuormittavaa. Aikuisella oppilaalla ei yleensä ole myöskään ulottuvuudellisia ongelmia: jalat yltävät pedaaleille ja kädet koskettimiston ääripäihin. Silti luonnolliseen soittoasentoon on syytä heti alkuvaiheessa kiinnittää huomiota, sillä se luo pohjan tulevalle soittotekniikalle. Aikuisilla myös erilaiset tuki- ja liikuntaelimistön sairaudet ovat yleisempiä kuin lapsilla, mikä saattaa joidenkin kohdalla vaikuttaa myös hyvän soittoasennon ylläpitämiseen.

4.1.1 Motoriikka ja koordinaatio

Vaikka pianonsoiton soittoasento on sinänsä fyysisesti helppo toteuttaa, aikuisoppilaan taustoista ja iästä riippuen hienomotoriikka voi kuitenkin teettää työtä. Jos aloittaa pianotunnit myöhäisellä iällä eikä ole muilla elämän alueilla tottunut sormityöskentelyyn ja käsien yhteistyöhön, voi pianonsoitossa alkuun pääseminen vaatia aikaa. Ikääntyneemmällä oppilaalla myös nivelten liikkuvuuden, koordinaation, vartalonhallinnan sekä aistitoimintojen heikkeneminen vaikuttavat oppimisprosessiin.

Toisaalta ihminen oppii siirtovaikutuksen kautta eli käyttää aiemmin opittuja taitoja hyväkseen (Rauste-von Wright ym. 2003, 126). Niinpä mikä tahansa molempia aivopuoliskoja rasittanut motorinen toiminta auttaa välillisesti myös pianonsoiton oppimisessa. Siirtovaikutus voi kuitenkin toimia myös toiseen suuntaan. Pianonsoiton aloittavan viulistin voi olla vaikea hahmottaa vasemman käden ranteen ja rystysten asentoa, kun viulun kaulalla ranteen asento on pianonsoittoon verrattuna täysin erilainen.

Soittamiseen tarvittavien motoristen liikkeiden oppiminen on kuitenkin helpompaa kuin samojen liikesarjojen oppiminen ilman ääntä. Pianisti voi pianon tuottaman äänen perusteella helposti arvioida, menikö motorinen suoritus oikein. (Huotilainen 2013, 108.) Myös soiva mielikuva musiikista ohjaa motorista suoritusta ja sormia oikeaan suuntaan (Kianto 1994, 9-10).

4.1.2 Käden koko

Lapsen käsi kasvaa iän mukana ja ohjelmisto esimerkiksi pianokouluissa on suunniteltu usein sen mukaan. Käden koon kasvaessa kappaleiden intervallit suurenevat ja laajempien sointujen käyttö mahdollistuu. Aikuisella käden koko on jo vakiintunut. Pieni käsi ei ole soittamisen oppimista määrittävä seikka: suhteellisen pienikätisenä pianonsoiton opiskelijana tiedän sen kokemuksesta. Suuri käsi voi olla ulottuvuudeltaan laaja, mutta kömpelö. Pieni käsi taas voi saavuttaa etua näppäryydellään. Tärkeintä on, että opettaja valitsee kunkin soittajan käsien kehitystä parhaiten tukevia kappaleita ja harjoitteita.

Jos esimerkiksi oktaavin saavuttaminen tai sen soittaminen rennosti tuottaa hankaluuksia, siihen voi siirtyä vähitellen pienempien intervallien kautta. Apuna voidaan käyttää lyhyttä kynänpätkää, joka asetetaan kevyesti pikkusormen ja peukalon väliin. Kynänpät-

kän kanssa kättä voi pyöritellä, liikuttaa ylös ja alas, tehdä liioiteltujakin koko käden liikkeitä. Pian huomataan, että kynä pysyy sormien välissä hyvin pienellä vaivannäöllä ja ranne voi olla kynästä huolimatta täysin vapaa, ”kvintti kädessä voi käydä keittiössä.”

Kun kynäharjoitus sujuu, voidaan sama olotila siirtää koskettimistolle ja soittaa käden koosta riippuen kvintti tai seksti – intervalli, johon käsi luonnollisessa olotilassaan asettuu. Asiaa voi havainnoida myös viemällä käden rentona lepäämään jalkojen päälle: käsi asettuu tyypillisesti joko kvintin tai sekstin muotoon luonnostaan. Olotilan tulisi olla koskettimistolla kynäharjoitukseen verrattuna täsmälleen sama: käsivarsi riippuu rentona, ranne on vapaa ja intervalli soi ilman turhia ponnisteluja tai puristamista. Intervallin muodostavan kahden äänen välisen harmonian kuuntelu helpottaa yhtäaikaista soittamista ja vie ajatukset tekniikasta itse asiaan: musiikkiin. Vähitellen intervallia kasvatetaan ja ajan myötä saavutetaan oktaavi.

4.2 Dialogi

Pianotuntien dialogi on aikuisoppilaan kanssa erilaista lapseen verrattuna, sillä kyse on kahden aikuisen välisestä keskustelusta. Vaikka pianonsoiton opettaja on teknisen tietämyksensä vuoksi auktoriteettiasemassa, aikuisoppilaan elämäkokemus vaikuttaa oppilas-opettaja-suhteeseen. Lasta opetettaessa mukana on myös kasvatuksellinen aspekti, joka aikuisopetuksesta puuttuu.

Vaikka soittotaitoa ei olisikaan, aikuisoppilaalla voi iästä ja kiinnostuksen kohteista riippuen olla laaja ja monipuolinen musiikkimaku ja musiikillinen tietämys. Opettajan onkin tutustumisvaiheessa hyvä selvittää oppilaan taustoja, ettei tule aliarvioineeksi oppilaansa jo olemassa olevaa musiikillista pääomaa. Parhaimmillaan soittotuntikeskustelu on molemmille osapuolille hedelmällistä musiikin tutkimista, jonka myötä oppilas pääsee paitsi kehittämään soittotaitoaan, myös lisäämään ja jakamaan musiikillista ymmärtämystään.

Itseohjautuvana ja omaa toimintaansa tiukastikin analysoivana oppijana aikuinen kykenee lapsia ja nuoria monitahoisempaan kyseenalaistamiseen. Lapsi on tottunut auktoriteettiasemassa oleviin aikuisiin, joilta satelee neuvoja kerraston pukemisesta kypärättä pyöräilyn vaarallisuuteen. Näin ollen pianonsoiton opettajan kehoitus ”pehmeän äänen soittamisesta oikein rennolla riippusiltakäsivarrella, vapaalla ranteella ja aktiivisella pik-

kurillillä” ei ole lapselle kovinkaan ihmeellinen. Aikuinen sen sijaan takertuu helposti monein seikkoihin: ”Pehmeä? Miten vasaralla lyödyn kielen äänestä voi saada pehmeän? Miten käsivarsi voi olla rento ja sormi aktiivinen yhtä aikaa? Miten ranne voi olla vapaa, jos koko käden paino on sen varassa? Pikkurilli? Pienin sormi, miksi ei joku muu, helpompi?” ja niin edelleen.

Tällaisessa tilanteessa opettajan työ on todistaa väite toimivaksi: näyttää, miten pehmeän äänen soittaminen mainitulla tavalla on mahdollista. Puhumisen sijaan on tärkeää pyrkiä suoraviivaiseen näyttämiseen. Niin kovin kuin me aikuiset puhumisesta pidämme, tekemisen kautta oppiminen tapahtuu nopeimmin (Kianto 1994, 109). Olen saanut läheltä seurata kapellimestaripedagogi Jorma Panulan kapellimestarikurssien opetusta. Hänen neuvonsa usein kuuluu: ”Älä puhu. Näytä!” Musiikin vivahteita ja soinnin värejä on vaikeaa kuvata sanoin. J.W. Goethekin sen jo totesi: ”Musiikki alkaa siitä, mihin sanat loppuvat.” Samoin on liki mahdotonta puhuen kertoa, miltä esimerkiksi vapaa ranne tuntuu. Kun oppilas saa itse tunnustella opettajansa rannetta ja verrata sitä sitten omaansa, käsite avautuu.

5 OHJELMISTO

Pianonsoiton opettajan keskeisimpiä tehtäviä on ohjelmiston etsiminen oppilaalle. Aikuisoppilaita opettaessa opettajan tulee huomioida oppilaiden erilaiset tavoitteet ja lähtötilanne. Lapsille suunnattuja pianokouluja on tarjolla kymmeniä, aikuisille vain muutamia. Koska pianonsoitto aloitetaan yleensä lapsena, myös säveltäjien alkeistason teokset on usein suunnattu lapsille. Aikuista opettamaan ryhtyessä on hyvä tiedostaa ohjelmistovalintoihin vaikuttavat tilanteet. Myös saatavilla oleviin aikuisten pianokouluihin tutustuminen kannattaa.

5.1 Tilanteiden varianssi

Musiikkiopistomaailmassa lasten pianonsoiton ohjelmistovalintoja säätelee tavoitteellisuus. Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman mukaan tasolta toiselle etenemiseksi tulee soittaa tietty määrä tietyntyyppistä taustaohjelmistoa. Aikuisoppilaiden ohjelmisto valitaan kunkin henkilökohtaisten tavoitteiden ja lähtötilanteen mukaan. Jos tavoitteena on tasosuoritus, kootaan tarvittavaa tasosuoritusohjelmistoa ja valmennetaan oppilasta tasosuoritusvaatimusten mukaisesti myös vapaaseen säestykseen ja prima vista -soittoon.

Joskus oppilaan sysää pianotunneille haave oppia soittamaan joku tietty kappale. Jos tavoitekappale on liian vaativa oppilaalle, aluksi voidaan valita tavoitekappaleen teknisiin ja musiikillisiin seikkoihin valmistavia kappaleita. Jos haaveteos ei ole liian kaukana oppilaan lähtötasosta, voidaan sitä opetella pieni pala kerrallaan muun ohjelmiston valmistamisen ohessa.

Musiikkiin laajalti perehtyneelle, mutta soittotaidottomalle oppilaalle etenkin pianonsoiton opiskelun alkuvaihe voi tuottaa turhautumisen ja pettymyksenkin tunteita. Kun mielikuvissa soi jo *Fantaisie-Imromptu* (F. Chopin Op.66) ja omat kyvyt riittävät tuskin *Ukko Nooan* (trad.), voi kärsivällisyys ymmärrettävästi olla toisinaan koetuksella. Opettaja voi ohjelmistovalinnoilla ehkäistä ennalta tällaisten tilanteiden syntymistä. Musiikillisesti valvutuneen, mutta soittotaidottoman oppilaan kohdalla opettajan haasteena on löytää sisällöltään mielenkiintoista, mutta aloittelijalle sopivaa ohjelmistoa. Koska aikuisoppilaiden tavoitteiden varianssi on laaja, vaatii se opettajan työpanosta kullekin oppilaalle mielekkäiden kappaleiden löytämiseksi.

Ohjelmistovalintoja voi tehdä yhdessä oppilaan kanssa. Opettaja voi soittaa malliksi vaikkapa staccaton harjoitteluun tarkoitettuja kappaleita, joista oppilas pääsee valitsemaan mieleisimmän. Myös tutuista klassisista teemoista on tehty runsaasti yksinkertaisia pianosovituksia. Pianistina en aiemmin osannut arvostaa pelkistetyiksi pianoversioiksi sovitettuja orkesteriteoksia tai helpotettuja versioita pianomusiikin klassikoista. Olen kuitenkin huomannut, että joskus aloittelevalla oppilaalla vaikkapa W.A. Mozartin *Eine Kleine Nachtmusik* (K 525) pääteeman soittaminen, vaikka vain yhden tai kahden äänen säestyksellä ryhdyttynä voi olla mullistava kokemus. Jos taas oppilaalla ei ole klassisen musiikin tietämystä lainkaan, opetukseen on hyvä sisällyttää esimerkiksi kuuntelu-tehtäviä ja musiikin historiaan perehtymistä.

5.2 Pianokoulut

Aikuisille suunnattua klassiseen pianonsoittoon painottuvaa suomenkielistä pianonsoiton oppimateriaalia on tarjolla niukasti. Valmiiksi suunnitellut, loogisesti vaikeustason mukaan etenevät oppikirjat helpottavat ohjelmiston etsimistä ja valitsemista. Seuraavaksi esittelen muutamia saatavilla olevia vaihtoehtoja aikuisten piano-oppilaiden oppimateriaaliksi. Mukana on suomenkielisten teosten lisäksi yksi aikuisten alkeisopetukseen soveltuva englanninkielinen oppikirja.

5.2.1 Anna soida

Kolmen suomalaisen pianopedagogin, Kristiina Jääskeläisen, Jarkko Kantalan ja Eeva Sarmanto-Neuvosen yhteistyön tuloksena syntynyt aikuispianokoulu *Anna soida* (2001) on toistaiseksi laajin aikuisille suunnattu suomenkielinen klassiseen musiikkiin painottuva pianokoulu. Se sisältää monipuolisesti ohjelmistoa niin eri aikakausien klassisen musiikin säveltäjiltä kuin tekijöiden sovittamaa kansan- ja viihdemusiikkiakin. Mukana on myös erilaisiin tilaisuuksiin tarvittavia sovituksia, kuten sovitus E. Melartinin *Juhlamarsista* (Osa Prinsessa Ruusunen -baletista op. 22) ja onnittelulauluja. Runsaas kappalevalikoima mahdollistaa sopivien teosten löytymisen moneen eri tilanteeseen. Mukana on myös joitain tekijöiden omia sävellyksiä sekä nelikätissovituksia.

Asiat on esitetty sekä suomeksi että ruotsiksi. Kirjassa käydään läpi musiikin peruskäsitteitä ja opetetaan myös vapaan säestyksen alkeet. Pääpaino on kuitenkin soittotekniikan systemaattisessa kehittämisessä niin erilaisten harjoitusten kuin kappaleidenkin kautta.

Klassiset sävellykset ovat suurin osa aidosti klaviatuurille sävellettyä musiikkia ja säveltäjistä ovat edustettuina muun muassa F. Schubert, W.A. Mozart, L. van Beethoven ja J. Krieger. Kirja soveltuu jo jonkin verran soittaneelle tai alkupään teosten osalta sovelletusti myös aivan vasta-alkajalle. Loppupuolen teokset ovat jo 2/3 -tasoisia, osa jo tasoa 3/3.

5.2.2 Kiehtovat koskettimet

Ritva Kuoppamäen aikuispianokoulu Kiehtovat koskettimet (1985) on kehitetty luokanopettajaksi opiskelevien pianonsoiton opiskeluun. Pääpaino on kansanlaulusovituksissa, mutta mukana on myös iskelmiä ja viihdemusiikkia. Sellaisenaan käytettäväksi pianokoulu on yksipuolinen. Se sisältää kuitenkin sovituksia tuntemattomammista kansanlauluista, joita etenkin ikääntyneemmät oppilaat saattavat kaivata ohjelmistoonsa.

5.2.3 Returning to the Piano: A Refresher Book for Adults

Yhdysvaltalainen pianisti, säveltäjä ja opettaja Wendy Stevensin kirja *Returning to the Piano: A Refresher Book for Adults* (2010) on esipuheen mukaan tarkoitettu soittoharastuksen lapsena keskeyttäneille aikuisille, joka haluavat jatkaa sitä aikuisiällä. Kirja on englanninkielinen. Kirjassa esitellään aluksi keskeisimmät musiikkitermit ja perehdytään musiikin perusteiden alkeisiin: nuotinlukuun ja rytmiiikkaan.

Mielestäni teos sopii hyvin myös aivan alkeista aloittavalle aikuiselle pianistille. Ensimmäiset kappaleet ovat yksinkertaisia sovituksia klassisista teemoista. Kirjan aloittaa erittäin yksinkertainen versio J.S. Bachin kantaatin *Herz und Mund und Tat und Leben* (BWV 147) viimeisestä osasta, joka tunnetaan Robert Bridgetin sanoittamana versiona nimellä *Jesu, Joy Of Man's Desiring* (Liite 2). Liikkeelle lähdetään yhtä ääntä kerrallaan vuorokäsin soittaen. Kappale on helposti opittavissa ja opettajan säestettävissä.

Samalla voidaan keskittyä pianonsoiton perustekniikkaan: siihen, miten käsi viedään sormen varaan koskettimistolle ja saadaan aikaiseksi soiva, kuunneltava ääni. Maria Kämppi avaa opinnäytetyössään (Kämppi 2017) tekniikan perusteita erittäin perusteellisesti ja oivaltavasti, enkä siksi niitä omassa työssäni kertaakaan. Vaikka Kämpin opinnäytetyö

käsittelee lasten opettamista, samoja perusteknisiä seikkoja voidaan soveltaa myös aikuisten opettamisessa. Aluksi kappale voidaan soittaa portatossa ja siirtyä sitten legato-soittoon.

Kirja sisältää lähes viisikymmentä 1/3 -tasoista aloittelijalle sopivaa sovitusta. Mukana on tunnetuimpia klassisia ja popmusiikkiteoksia sekä kansanlauluja. Teosten väliin on ripoteltu oppitunteja mm. asteikkosoittoon, pedaalitekniikkaan, improvisointiin ja erilaisiin musiikin perusteiden elementteihin liittyen. Kaikki käsitellyt asiat sovelletaan aina käytäntöön jonkin esimerkkikappaleen kautta. Kirjaan kuuluu myös kaksi CD:tä, jotka sisältävät säestyksen jokaiseen kappaleeseen. Säestykset ovat tietokoneella tehtyjä ja musiikillisesti hyvin yksinkertaisia, mutta voivat toimia kotona harjoittelun tukena.

Sovitukset ovat pianistisia ja pääosin hyvin soivia ja mielenkiintoisesti rakennettuja. Molemmille käsille on kirjoitettu sekä säestäviä että melodisia osuuksia, mikä tukee käsien tasapuolista kehittymistä. Teos sopii mielestäni hyvin etenkin omaksi ilokseen soittavalle aikuismuusikolle, joka haluaa päästä heti musisoimaan myös yli generajojen.

5.3 Muu ohjelmisto

Vaikka aikuisille suunnattua pianonsoiton oppimateriaalia on vielä niukasti, aikuisille soveltuvaa oppimateriaalia on runsaasti: se pitää vain löytää. Lapsille suunnatuissa piano-kouluissa on runsaasti aikuisopetukseen sellaisenaan hyödynnettävää materiaalia. Klassisen ohjelmiston "kulmakivisäveltäjien" musiikki on ajatonta ja soveltuu soitettavaksi kaikille iästä riippumatta. Apua ohjelmiston valintaan löytyy perustason ohjelmistoluettelosta. Hyviä lähteitä ovat säveltäjien kokoomateokset, joihin nuotit on koottu suuntaamatta niitä erityisesti millekään ryhmälle.

5.4 Vapaan säestyksen oppimateriaali

Vapaaseen säestykseen on olemassa useita suomenkielisiä oppikirjoja. Soittotekniikan, nuotinluvun, musiikin perusteiden ja musiikillisen sisällön kannalta aloittelevalla aikuisella soveltuu esimerkiksi Jukka Jarvolan ja Eeva Sarmanto-Neuvosen (1995) Vapaasti pianolla -kirja. Itsenäiseenkin opiskeluun soveltuu CD-levyllä varustettu Jasse Varpaman (2008) Musiikki kuuluu sinulle. Sen etenemistahti on tosin hyvin nopea, joten pidemmäl-

lekin edennyt soittaja saa siitä vielä runsaasti eväitä itselleen. Lisäksi Kristiina Jääskeläisen, Jarkko Kantalan ja Inga Rikandin (2007) Vivo piano 1 sisältää hyvin aikuisellekin sopivan vapaan säestyksen osion, jossa on tutut esimerkkikappaleet ja säestysmallit kahteen etumerkkiin asti.

6 LOPUKSI

Pianonsoiton opetuksen oppimateriaalit, pedagogien koulutus ja musiikkioppilaitokset keskittyvät lasten opettamiseen. Aikuisten opettaminen on aihe, joka harvoin on esillä pedagogikoulutuksessa. Oppimateriaaleja on tarjolla niukasti ja taiteen perusopetuksen tarjoamat mahdollisuudet aikuisopiskelijoille ovat vähäiset. Pianonsoitto kuitenkin kiinnostaa myös aikuisia, ja aikuisopetukselle on kysyntää.

Opinnäytetyöni kirjallista osiota kirjoittaessani olen tullut entistä varmemmaksi siitä, että aikuisten opettaminen on oma lajinsa. Aikuiset eroavat lapsista monilta osin ihmisinä ja oppijoina. Aihetta pohtiessani opin ymmärtämään aikuista oppilasta kokonaisuutena entistä paremmin. Etenkin puhtaasti psykologinen lähdemateriaali valaisi aikuisen oppimisprosessin toimintaa ja aikuisen oppijan käyttäytymisen syitä. Samalla opin paljon itsestäni oppijana ja pedagogina.

Opetustarjonnan tarkastelu osoitti, ettei aikuisopiskelijoita huomioida musiikkioppilaitoksissa kovinkaan hyvin omana ryhmänään. Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelmassa aikuiset mainitaan, mutta konkretia puuttuu. Aikuisten instrumenttipedagogiikka ja aikuisten musiikin perusteiden opetus ovat vielä kovin jäsentymättömiä taiteenaloja ja tutkimusta aiheesta on tehty niukasti. Musiikin harrastamisen lukuisat terveydelliset hyödyt - puhumattakaan sen tuottamasta ilosta – ovat mielestäni jo riittävä syy mahdollistaa tasokas musiikin opetus kaikille ikäryhmille. Lisäksi uskon, että ajatus elinikäisestä oppimisesta lisää aikuisiän musiikkipedagogiikan kysyntää entisestään.

Aikuisten elämäntilanteiden ja tavoitteiden varianssi vaikeuttaa opetustarjonnan ja oppimateriaalin suunnittelua. Lähdemateriaalia tutkiessani pohdin myös sitä, onko aikuisille suunnatun opetuksen yhtenäistäminen edes mahdollista. Käytännössä opettaja joutuu joka tapauksessa kunkin oppilaan kohdalla erikseen suunnittelemaan opetuksen ja oppimateriaalin oppilaan henkilökohtaisen tilanteen mukaan.

Aikuisille suunnattuja pianokouluja tarkastellessani totesin, että suomenkieliselle, aivan alkeistason aikuispianokoululle voisi olla kysyntää. Pianonsoiton aikuisiällä aloittavalla oppijalla on alkuvaiheessa runsaasti uusia asioita omaksuttavanaan. Opiskelu on sujuvinta opiskelijan äidinkielellä, kun materiaalin kääntämiseen ei kulu ylimääräisiä resursseja. Musiikki sinänsä on universaali kieli, mutta pianokouluissa on usein myös paljon sanallisesti selitettyä materiaalia, kuten musiikin lukemiseen ja kirjoittamiseen liittyviä

käsitteitä. Siksi olemassa olevien, muilla kielillä laadittujen pianokoulujen kartoittaminen ja kääntäminen suomen kielelle voisi osaltaan edesauttaa aikuisten pianonsoiton opetusta Suomessa.

Tasoittain ja opetettavien musiikillisten ja teknisten elementtien mukaan jaoteltu aikuisten ohjelmistopankki olisi niin ikään hyödyllinen työkalu aikuista opettavalle opettajalle. Alun perin tarkoitukseni oli keskittyä opinnäytetyössäni aikuisten piano-oppilaiden ohjelmistoon. Koin kuitenkin, että aikuisten pianonsoiton opetus yleisellä tasolla oli otettava käsittelyyn ennen sitä. Tätä työtä voisikin jatkaa aikuisille suunnatun ohjelmiston kartoittamisella ja ohjelmistopankin laatimisella.

LÄHTEET

- Aitalaakso, J. 1994. Miten auttaa aikuista itsesäädellyn opin tielle? Teoksessa Lakio, L. & Lehtinen, E. (toim.) 1994. Aikuisen oppimisen ohjausta oppimassa. Opetushallitus. Helsinki.
- Bojner-Horwitz, E. & Bojner, G. 2007. Mielihyvää musiikista. WSOY. Helsinki.
- Huotilainen, M. 2013. Musiikin oppimisen erityisyys neurotieteen näkökulmasta. Teoksessa Jordan-Kilki, P., Kauppinen, E. & Viitasalo-Korolainen, E. (toim.) 2013. Opetushallitus. Helsinki.
- Jarvola, J., Sarmanto-Neuvonen, E. 1994. Vapaasti pianolla. WSOY. Helsinki.
- Jääskeläinen, K., Kantala, J., Rikandi, I. 2007. Vivo: piano 1. Otava. Helsinki.
- Jääskeläinen, K., Kantala J., Sarmanto-Neuvonen, E. 2001. Anna soida: aikuispianokoulu. 4. painos. 1. painos 1992. WSOY. Helsinki.
- Kansalaisopistot.fi. 2017. Viitattu 12.9.2017. <http://kansalaisopistot.fi/kansalaisopistot-pahkinan-kuoressa/>.
- Kansalaisopistot.fi. 2017. Viitattu 12.9.2017. <http://kansalaisopistot.fi/usein-kysytyt-kysymykset/>.
- Kianto, M. 1994. Matka pianon soittamiseen. Otava. Helsinki.
- Kuoppamäki, R. 1985. Kiehtovat koskettimet: pianokoulu aikuisille. Fazer. Helsinki.
- Kämppi, M. 2017. Oppilaana pikkupianisti: kuinka tukea soitto-oppilaan musiikillista kehitystä? Opinnäytetyö, Turun ammattikorkeakoulu, Musiikin koulutusohjelma. Saatavilla <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201705168473>
- Laes, T. 2013. Myöhäisiän musiikkikasvatus myönteisen ikääntymisen tukijana. Teoksessa Jun-tunen, M., Nikkanen, H. & Westerlund H. (toim.) 2013. Musiikkikasvattaja: Kohti reflektiivistä käytäntöä. PS-kustannus. Jyväskylä.
- Opetushallitus. 2017. Viitattu 25.9.2017. http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/opetussuunnitel-mien_ja_tutkintojen_perusteet/taiteen_perusopetus.
- Opetushallitus. 2017. Viitattu 25.9.2017. https://www.oph.fi/download/186919_Taiteen_perus-opetuksen_yleisen_oppimaaran_opetussuunnitelman_perusteet_2017.pdf
- Opetushallitus. 2017. Viitattu 25.9.2017. https://www.oph.fi/download/186920_Taiteen_perus-opetuksen_laajan_oppimaaran_opetussuunnitelman_perusteet_2017.pdf
- Opetushallitus. 2017. Viitattu 25.9.2017. http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/vapaa_sivistys-tyo.
- Rauste-von Wright, M., von Wright J. & Soini, T. 2003. Oppiminen ja koulutus. 9., uudistettu painos. WSOY. Helsinki.
- Stevens, W. 2010. Returning to the Piano: A Refresher Book for Adults. Hal Leonard. Milwaukee (WI).
- Tynjälä, P. 1999. Oppiminen tiedon rakentamisena: konstruktivistisen oppimiskäsityksen perusteita. Kirjayhtymä. Helsinki.
- Varpama, J. 2008. Musiikki kuuluu sinulle. Stonet. Turku.

Opinnäytekonserтин käsiohjelma

p.s.

maanantaina 21. toukokuuta

herää noin ainakin suunnilleen

avaa korvat (silmiä ei ees niin kauhiasti tartte)

ota kaveri uniseen kainaloon

kaada kahvia kuppiin mukiin termariin

suuntaa linnankadulle

kömmi sigyniin

klo 10:00

ota hyvä asento

ajattele kannustavia ajatuksia

ja saa aamuusi ja viikkoosi paras mahdollinen alku

bee-kurssikonserttini muodossa

tervetuloa!



Noora Haapanen (s.1993) viimeistelee pianopedagogin opintojaan Turun Ammattikorkeakoulun Taideakatemiassa Elzbieta Guzek-Soinin johdolla. Illan pianoresitaali punoo yhteen ammattikorkeakoulussa vietetyt vuodet; tarjolla on koko kattaus vuosien varrella rakkaiksi tulleita pianoteoksia.

Haapasen musiikkiopinnot alkoivat Raahen musiikkiopistossa, jossa monipuolisen muusikon instrumenttivalikoimaan kuuluivat piano, kantele ja urut. Näistä piano valikoitui pääsoittimeksi, vaikka etenkin kantele on edelleen iso osa Haapasen musiikillista identiteettiä.

Pianistina Noora Haapanen on esiintynyt Vaasan kaupunginorkesterin ja Kirkkonummen kamariorkesterin solistina sekä Panula-akatemian kapellimestarikurssien kurssisolistina. Haapasen piano-opintoja on tukenut Jorma Panula-säätiö.

* * *

hetkiä, oloja
hetkessä, olossa

tänään tässä nyt

musiikkia,
minua.

kiitos kun tulit

jakamaan, kokemaan, kuulemaan

Hyviä konserttihetkiä toivottaen,

Noora

Ohjelma:

I.J. Paderewski (1860-1941)

Menuetti Op.14 Nr.1

Miscellanea Op.16

I Legenda

II Melodié

L. van Beethoven (1770-1827)

Pianosonaatti c-molli Op.111

I Maestoso - Allegro con brio ed appassionato

II Arietta: Adagio molto semplice e cantabile

* * *

F. Liszt (1811-1886)

Harmonies poétiques et religieuses:

VII Funérailles

G. Gershwin (1898-1937)

Kolme preludia

I Allegro ben ritmato e deciso

II Andante con moto e poco rubato

III Allegro ben ritmato e deciso

Nuottiesimerkki: Jesu, Joy of Man's Desiring

Unit I

JESU, JOY OF MAN'S DESIRING

English Words by Robert Bridges
Music by Johann Sebastian Bach (1685–1750)
Arranged by Wendy Stevens

TRACKS
5/6

Reverently (♩ = 160)

mp

3

2

5

1

2 1 2

10

3

1

14

18

rit.

p

5 2

Copyright © 2010 by HAL LEONARD CORPORATION
International Copyright Secured All Rights Reserved

11

Returning to the Piano: A Refresher Book for Adults (Stevens 2010, 11).